**Eduskunnan kunta- ja terveysjaostolle**

**Asia: HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020**

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus kiittää tilaisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja lausuu lausuntonaan kunnioittaen seuraavan.

Kuten hallituksen esityksessä on todettu, tuomioistuinten tehokas toiminta on edellytys perus- ja ihmisoikeusvaatimusten mukaisen oikeusturvan toteutumiselle ja oikeusvarmuudelle. Tuomioistuinlaitoksen ja koko oikeusjärjestelmän vakaa ja luotettava toiminta on laajemminkin koko yhteiskunnan ja kansantalouden suotuisan kehityksen perusedellytys. Hallituksen esitykseen kirjatut yleiset tavoitteet ovat perusteltuja ja kannatettavia, ja tärkeää on, etteivät ne jää vain tavoitteiden tasolle. Tavoitteiden tärkeyttä alleviivaa se, että oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen on yksi Suomen EU-puheenjohtajakauden tärkeimmistä prioriteeteistä.

Tuomioistuinlaitoksen toimintaympäristön ulkoiset ja sisäiset muutokset asettavat tuomioistuimille suuria haasteita. Kansainvälistyminen, tuomioistuinten verkostouudistus ja digitalisaatiohankkeet ovat näistä hyviä esimerkkejä. Verkostouudistuksella ja digitalisaatiohankkeilla on tavoiteltu tuomioistuinten toiminnan kannalta tärkeitä hyötyjä. Suuremmat tuomioistuimet ovat vähemmän haavoittuvia ja niissä on esimerkiksi helpompi käyttää tarkoituksenmukaisempia ratkaisukokoonpanoja. Digitalisaatioratkaisuilla taas on mahdollista helpottaa tuomioistuimissa asiointia, asiakirjahallintoa sekä oikeudenkäyntien toimittamista.

Edellä kerrotut hankkeet ovat olleet osin ennakkoluulottomia ja innovatiivisia, mutta toisaalta niiden toteuttamista on vaikeuttanut ja hankaloittanut niihin varattujen resurssien riittämättömyys. Käräjäoikeuksien verkostouudistus toteutettiin pitkälti käräjäoikeuksien omana työnä eivätkä käräjäoikeudet saaneet siihen lisäresursseja. Se ei voinut olla vaikuttamatta käräjäoikeuksien perustehtävään eli rikos- ja siviiliasioiden käsittelemiseen ja ratkaisemiseen kohtuullisessa ajassa. Käsittelyajat ovatkin verkostouudistuksen piirissä olleissa käräjäoikeuksissa pidentyneet ja vireillä olevien asioiden määrä kasvanut. Myös henkilöstön työtyytyväisyys on heikentynyt ja esimerkiksi henkilökunnan sairauslomat ja tuomioistuinten työterveyskulut lisääntyneet huomattavasti. Digitalisaatiohankkeiden osalta sinällään kunnianhimoinen Aipa-hanke on viivästynyt ja sitä ollaan ottamassa käyttöön keskeisiltä osin keskeneräisenä. Vaarana on, että tälläkin on negatiivinen vaikutuksensa käsittelyaikoihin ja vireillä olevien asioiden määrään.

Niin sanottu hakemus-Aipa otetaan käräjäoikeuksissa käyttöön marraskuun 2019 aikana. Järjestelmä ei ole käyttäjäystävällinen, koska yksi sen tärkeimmistä osista eli asiakasportaali ei ole valmis. Tämä tarkoittaa käräjäoikeuksien kannalta sitä, että käräjäoikeudet joutuvat edelleen kirjaamaan saapuvat asiat järjestelmään manuaalisesti ja erikseen tallentamaan sinne kaikki käräjäoikeuteen saapuvat asiakirjat. Viimeksi mainittu lisää käräjäoikeuksien työmäärää nykyiseen nähden merkittävästi. Vaikka Aipa-hankkeen tavoitteet ovat enemmän kuin kannatettavia ja Aipa-toimistossa tehty työ ollut uraauurtavaa, ei hanke tämän hetkisessä tilassaan tuota käräjäoikeuksille sillä tavoiteltuja hyötyjä. Päinvastoin, pelättävissä on, että se entisestään laskee työtyytyväisyyttä ja lisää sairauslomien määrää ja sitä kautta työterveyshuollon kustannuksia.

Hallituksen esitykseen kirjattu tavoite oikeudenkäynnin ja näytön arvioinnin painopisteen siirtämisestä alioikeuksiin on oikea ja kannatettava. Tämäkin tavoite edellyttää alioikeuksien resurssien turvaamista ja parantamista. Tavoitteen tärkeä osa eli oikeudenkäyntien tallentaminen tulee asettamaan digitalisaatiolle ja tietojärjestelmille suuria vaatimuksia, ja jos näihin vaatimuksiin ei suunnata esimerkiksi riittävän laadukkaan oikeussalitekniikan edellyttämiä ja tekniikan toimivuuden varmistavia riittäviä resursseja, ei oikeudenkäynnin painopisteen siirtäminen alioikeuksiin tule onnistumaan. Tältä osin on syytä viitata vastaavaan Ruotsissa toteutettuun uudistukseen, johon varatut resurssit olivat varsin suuret.

Tuomioistuinviraston perustaminen on riippumattomien tuomioistuinten perustehtävän ja siihen keskittymisen kannalta ensiarvoisen tärkeä asia. Tuomioistuinvirasto voi auttaa ja palvella tuomioistuimia muun ohella henkilöstöhallintoon liittyvissä tehtävissä ja sille voidaan siirtää tehtäviä, jotka eivät ole tuomioistuintyön ytimessä. Jotta tuomioistuinvirasto selviytyy tehtävistään ja tuottaa tuomioistuinlaitokselle tavoiteltua lisäarvoa, tulee senkin resurssit turvata. Eurooppalaisessa vertailussa viraston toimintaan suunnitellut ja varatut resurssit ovat kuitenkin varsin vaatimattomat ja pelkona on, ettei virasto sen vuoksi pysty täyttämään sille asetettuja odotuksia ja tavoitteitta.

Digitalisaatiohankkeet, käräjäoikeuksien verkostouudistus, tuomioistuinviraston perustaminen ja muut lainsäädäntöhankkeet, kuten ajokieltoasioiden siirtäminen poliisille ja hallinto-oikeuksien käsiteltäväksi, samoin kuin sakkomenettelyuudistus ovat kaikki sinällään hyviä uudistuksia ja osaltaan niillä on positiivisia vaikutuksia tuomioistuinlaitoksen toimintaan. Viimeksi mainittujen uudistusten osalta on kuitenkin todettava, että vaikka ne sinällään vähentävätkin rikosasioiden määrää käräjäoikeuksissa, ovat sanotut asiat kuitenkin hyvin yksinkertaisia eikä niiden poistuminen käräjäoikeuksista juurikaan heijastu käräjäoikeuksien tarvitsemaan henkilötyövuosimäärään. Tältä osin on lisäksi todettava, että uudistuksien myötä poliisin ja hallintotuomioistuinten resurssitarpeet ovat lisääntyneet jopa enemmän kuin resursseja on käräjäoikeuksista vapautunut. Digitalisaatiohankkeet eivät myöskään sinällään tuota henkilötyövuosissa mitattavaa säästöä vaan päinvastoin, ne edellyttävät tuomioistuinten henkilökunnalta nykyistä parempaa osaamista ja ammattitaitoa.

Käräjäoikeus tervehtii ilolla hallituksen esityksessä muun muassa tuomioistuimille ehdotettua lisärahoitusta. Se on suunnattu rikosasioiden käsittelyyn, mikä on sinällään hyvä, sillä suurten ja vaativien rikosasioiden määrä on alati kasvava. Toisaalta tältä osin on huomattava, että myös yhä vaativampien riita-asioiden käsittely vaatii osaamis- ja taloudellisia lisäresursseja. Riita-asioiden käsittelyajat ovat liian pitkiä ja niihin tulee jatkossa suunnata erityistä huomiota.

Samoin hyvää on huomion kiinnittäminen henkilökohtaisiin palkanosiin sukupuolinäkökulmasta. Tältä osin on syytä nostaa erityisesti esille tuomioistuinten pääosin naispuolisen

kansliahenkilökunnan palkkauksen räikeä jälkeenjääneisyys, joka heijastuu ammattitaitoisen, osaavan ja kielitaitoisen henkilökunnan rekrytoinnin suurina ongelmina erityisesti ruuhka-Suomen tuomioistuimissa. Osaava kansliahenkilökunta on paitsi digitalisaatiohankkeiden onnistumisen myös tuomioistuinten laadukkaan toiminnan ehdoton edellytys.

Lisäresurssien ehdottaminen on suuressa ristiriidassa hallituksen esitykseen kirjatun niin sanotun JTS-miljardin kanssa. Näin siitäkin huolimatta, että JTS-miljardin vaatimuksia on tuomioistuinten osalta osin lievennetty. Vaikka julkisen talouden säästöt ovat sinällään ymmärrettäviä ja välttämättömiä, johtavat jo hallituksen esitykseen kirjatut tuomioistuinten toimintaympäristön muutokset siihen, että JTS-säästöt tulevat osaltaan kaikista kehittämistoimista huolimatta pidentämään tuomioistuinten käsittelyaikoja. Tämä ei voi olla taloudellisesti niukkoinakaan aikoina hyväksyttävää, varsinkin, kun tuomioistuinlaitoksen resurssit ovat jo muutoinkin rajalliset.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa 6. päivänä marraskuuta 2019

Ilkka Lahtinen
Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden laamanni